

Problemi sodobne didaktike in pedagogike, III.

Narava učne motiviranosti današnjega slovenskega gimnazijca

1 Uvod

Učenčeva motiviranost pri dojemljanju učnih vsebin je zanesljivo eden izmed najpomembnejših dejavnikov, ki odločajo o uspešnosti samega učnega procesa. Že od davnine je namreč jasno, da spoznanje nečesa predpostavlja željo po spoznanju te stvari, ali kakor pravi sv. Tomaž Akvinski v svoji *Teološki sumi*: "*Na začetku želimo doseči umski cilj, dosežemo pa ga preko tega, da dospemo do njegove pričujočnosti z dejanjem uma. Tedaj pa volja počije v že doseženem cilju*".¹ Še izrazi to intelektualistično usmerjeni sv. Tomaž, ki je videl izpolnitev človeškega bitja v spoznavnem deju usmerjenim v dojetje Božjega bitja, ni mogel zanikati temeljnosti motivacijske osnove spoznanja samega. Ni se mogel izogniti uvidu, da brez želje, brez motiviranosti ni spoznanja. Zaradi tolikšne pomembnosti motivacijske strukture v spoznavnem procesu sem se odločil usmeriti pričujočo razpravo v analizo le-te, in sicer na področju, ki je zame najbolj pereče: na področju gimnazijskega poučevanja filozofije.

Učno *motivacijo* definiramo kot proces, ki ima za rezultat učno *motiviranost*, tj. učenčevo željo po dojetju določene učne vsebine. Pričujoča razprava bo najprej analizirala stanje *motiviranosti* izbrane populacije dijakov pri dojemljanju posameznih filozofskih vsebin v učnem procesu (I. del), nato pa se bo zamislila v *motivacijske dejavnike*, ki so do

takega stanja pripeljali ter v možnosti njihove korekcije (II. del).

Predmet filozofije je tu izbran kot vzorčen, kajti zaradi njegove temeljnosti in širine lahko pridejo v njem do izraza vse bistvene značilnosti motivacijske situacije današnje mladine. Vzorec je izbran iz populacije katoliške gimnazije, ki je za revijo, kot je naša, prav gotovo najbolj zanimiva.

I. DEL

Stanje učne motiviranosti

2 Metoda

2.1 Opis vzorca

Stanje učne motiviranosti bom analiziral najprej na populaciji 92 in nato na populaciji 103 dijakin in dijakov Škofijske gimnazije Antona Martina Slomška v Mariboru, kjer tudi sam poučujem filozofijo. Ker je namen te razprave ugotoviti motiviranost dijakov pri predmetu filozofije in ker se na omenjeni šoli poučuje filozofija samo v 4. letniku, so bili v to analizo zajeti samo dijaki 4. letnika. V analizo niso bili zajeti vsi dijaki, ker v času zbiranja podatkov niso bili dosegljivi.

Prvo populacijo odslej imenujemo populacijo A, drugo pa populacijo B. V populacijo A so zajeti samo dijakinje in dijaki, ki so obiskovali 4. letnik v šolskem letu 2004/2005. V populacijo B pa so zajeti samo dijakinje

in dijaki, ki so obiskovali 4. letnik v šolskem letu 2005/2006.

2.2 Raziskovalno sredstvo

Za tovrstno analizo sem se poslužil dveh vprašalnikov.

a) Prvi vprašalnik (odslej vprašalnik A) je bil zastavljen populaciji A in je vseboval sledeče vprašanje: *Katere snovi so ti bile [pri predmetu filozofija] najbolj všeč?*

Utemeljitev vprašalnika:

Iz odgovora na to vprašanje bo namreč razvidno, kakšne vrste vsebin so bile za dijake najbolj privlačne (te so jim bile seveda tudi *najbolj všeč*); to pa, kar je privlačno, je tudi tisto, kar je predmet njihove želje² (po spoznanju) in torej tudi njihove motiviranosti. Iz rezultata bo, skratka, razvidno, na katere snovi se motiviranost dijakov bolj osredotoča in na katere manj. Nato se bomo v II. delu vprašali o motivacijskih vzrokih takšnega stanja.

b) Drugi vprašalnik (odslej vprašalnik B) je bil zastavljen populaciji B in je vseboval sledeča vprašanja:

I) Če bi izvedel z vso gotovostjo, *da je pred tabo samo pet let življenja*, kateri izmed sledečih dejavnosti bi se pretežno posvetil (izberi samo eno možnost, in sicer tako, da obkrožiš številko pred njo)?

- i) umetniškemu ustvarjanju,
- ii) znanstvenemu delu,
- iii) uživaštvu,
- iv) molitvi,
- v) dobroti,
- vi) ukvarjanju s politiko,
- vii) služenju denarja.

II) Utemelji svojo izbiro!

III) Kateri predmet v šoli ti je najbolj všeč?

IV) Razloži zakaj!

Utemeljitev vprašalnika:

Vprašanji I in II merita na odstranjevanje temeljne smeri, v katero so dijaki motivirani. Takšna zastavitev vprašanja, ki dijaka sooči z nje-

govo smrtnostjo, po nujnosti priključuje iz njega njegovo temeljno vrednostno usmerjenost, tj. temeljno motiviranost. Poznavanje le-te nam bo olajšalo izpeljavo II. dela razprave, saj je (za razliko od sekundarnih motiviranosti) temeljna motiviranost neke populacije v lažje prepoznavni povezavi z njeno temeljno motivacijsko osnovo. Lažje je razumeti motivacijske procese populacije, če jih gledamo v navezavi na njeno temeljno usmerjenost, kot pa če le na ravni neke sekundarne usmerjenosti (kot so v našem primeru to preference glede filozofskih vsebin dojetih v šoli).

Vprašanji III in IV za razliko od vprašalnika A ne merita na izpostavitve strukture znotrajpredmetne motiviranosti dijakov, pač pa na strukturo medpredmetne motiviranosti. Hipoteza te razprave namreč je (kot bomo še videli v rezultatih I. dela), da obstaja dokaj očitna korelacija med znotrajpredmetno, medpredmetno in temeljno motiviranostjo dijakov, ki nam bo obenem (v II. delu) omogočila uvid v motivacijske dejavnike učenja filozofije.

2.3 Postopek zbiranja podatkov

Vprašalnik A je bil apliciran na populacijo A 10. maja 2005 (torej ob koncu pouka). Vprašalnik B pa je bil apliciran na populacijo B 10. oktobra 2005. Oba vprašalnika sta bila aplicirana med šolsko uro pri predmetu filozofija v vseh štirih paralelkah omenjene gimnazije.

2.4 Način obdelave podatkov

Obdelana bodo samo vprašanja vprašalnika A ter vprašanji I in III vprašalnika B. Vprašanji II in IV sta služili le kot varovalki za morebitno izločanje neiskrenih odgovorov. Sorodne odgovore bomo najprej klasificirali v rodove in vrste ter si nato ogledali absolutno število izbir za posamezne skupine odgovorov in nato njihovo procentualno vrednost ter ugotavljali posamezne korelacije.

3 Rezultati

3.1 Rezultati vprašalnika A

3.1.1 Najsplošnejša delitev

Dvaindevetdeset izpolnjenih vprašalnikov populacije A lahko v najsplošnejšem oziru razdelimo v štiri skupine s sledečimi absolutnimi števili in odstotki:

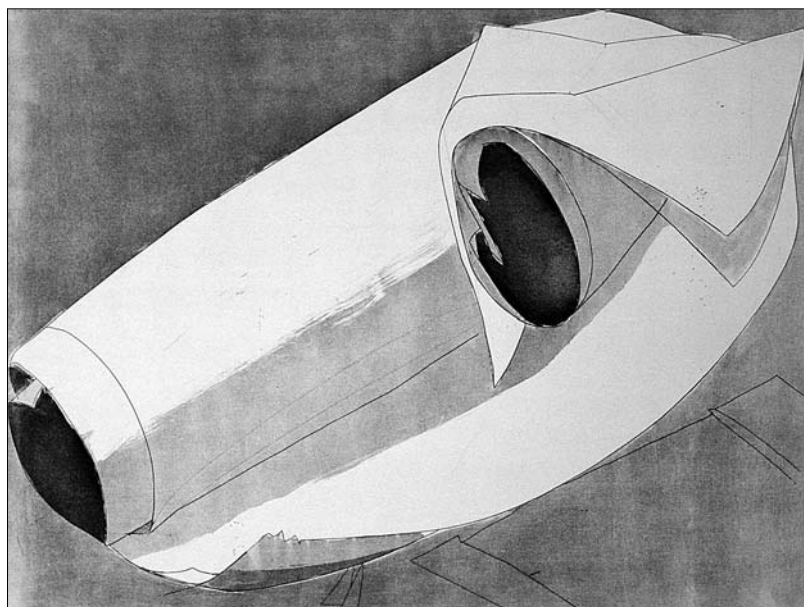
- I) vprašalnik, kjer je navedena samo ena izbrana snov (51 dijakov; 54,3 %);
- II) vprašalnik, kjer je navedenih več izbranih snovi (30 dijakov; 32,6 %);
- III) neodgovorjeni vprašalniki (17 dijakov; 17,4 %);
- IV) vprašalnik, kjer je izrecno povedano, da nobena snov ni bila dijaku všeč (4 dijaki; 4,3 %).

Komentar: Ker nas v tej razpravi zanima zlasti motiviranost za posamezne učne vsebine znotraj predmeta in ne splošna motiviranost za učenje predmeta, izpadejo iz analize odgovori tipa III in IV. Predmet naše analiza zato postanejo odgovori ostalih 81 dijakov.

3.1.2 Delitev po posameznih učnih vsebinah

Sledi seznam učnih vsebin pri predmetu filozofija. Seznam je sestavljen kronološko po zaporedju podajanja snovi v razredu. Označeno je povprečno število ur posvečenih predmetu in koliko izbir je bil predmet deležen (vsak dijak je namreč lahko izbral več predmetov), ter razmerje med številom izbir in številom ur (število ur posvečenih določeni vsebini zagotovo poviša verjetnost zapomnitve in posledično motiviranosti zanjo).

VSEBINA	št.ur	št.izbir	izb/ure
1 Uv. + os. ontol.	4	6	1,5
2 Sofisti	1	4	4
3 Derrida	3	2	0,6
4 Kocbek	4	2	0,5
5 Platon	10	40	4
6 Aristotel	16	43	2,68
7 Neoplatonizem	1	0	0
8 Uvod v krščanstvo	3	8	2,6
9 Sv. Avguštin	4	13	3,25

Andreja Muha: *Katjin smrček*, 2002, mešana tehnika, 100 x 70 cm.

Komentar: Na prvi pogled izstopata po številu izbir zlasti Platon in Aristotel, vendar iz tega še ne moremo sklepati na dejansko večjo motiviranost dijakov za ti dve snovi, saj jima je bilo tudi posvečeno največje število ur. Zato je bolje, če se ozremo na razmerje med številom izbir in številom ur. Tukaj vidimo, da je dijake (kljub manjšemu številu ur) Platon precej bolj pritegnil kot Aristotel. Z istim koeficientom so jih pritegnili samo še sofisti. Nezanemarljive so tudi visoke vrednosti pri sv. Avguštinu.

3.1.3 Izstopajoči rezultati ožjih vsebinskih sklopov

Zgornja delitev izbir v devet vsebinskih sklopov je rezultat subsumpcije bolj specifičnih izbir v širše sklope. Če bi si ogledali te specifičnejše izbire dijakov znotraj širših sklopov, bi opazili sledeča izstopanja:

VSEBINE	št.ur	št.izbir	izb/ure
1 Dialog med Sokratom in Trazimahom (Platon, <i>Država</i>)	6	10	1,7
2 Logika (Aristotel, <i>Organon</i>)	6	24	4
3 Sv. Avguštin ³	4	13	3,25

Komentar: Zanimivo je, da poleg dveh platonističnih tem (1 in 3, saj je Avguštin zagotovo platonistično usmerjen mislec) izstopa pri Aristotelu zlasti logika, ki je za Aristotela postranska disciplina (podobna matematiki), medtem ko vemo, da je imela matematika (in posledično logika) veliko višje mesto pri Platonu. Skratka, če je Aristotel dobil veliko izbir, jih je v veliki meri dobil na osnovi teme, ki je bolj platonistična kot aristotelska.

3.1.4 Zaključek

Dijaki so pokazali izrazitejšo motiviranost za teme platonističnega porekla in za sofiste, manjše zanimanje pa za aristotelske teme. Če sledimo Gilsonovi temeljni razdelitvi zgo-

vine filozofije na eksistencializem in esencializem,⁴ bi lahko posledično rekli, da so naši dijaki bolj motivirani za esencialistično smer. Platonizem in sofizem se namreč po tej razlagi združujeta v esencializmu. Tako platonistični idealizem kot sofistični materializem namreč reducirata bit na prazno lastnost bistva in je za razliko od Aristotela ne razumeta kot akt, kot fundamentalno dejavnost bivajočega; ne razumeta je, skratka, v njenem glagolskem smislu. Enačaj med platonizmom in sofizmom se najbolj jasno kaže v Heglovi misli, ki predstavlja hkrati vrhunec idealizma in relativizma (tj. materializma) in temelji na pojmovanju biti kot prazne lastnosti.⁵ Pojmovanje biti kot lastnosti in ne kot akta narekuje esencializmu značilen odnos do stvarnosti, ki ni razumljena kot živ proces (kar je lastno eksistencializmu), pač pa kot skupek nedejavnih lastnosti. Tako dojeta stvarnost je zelo pregledna in nazorna. Možno jo je matematizirati (zato ni čudno, da so bili veliki matematizatorji stvarnosti, prvi novoveški naravoslovci, vsi platonisti). Obenem pa se na tak način fiksirana stvarnost oddalji od živetežga življenja, postane cerebralna igra, virtualna projekcija. Ker se življenjska zaresnost v njej izgubi, se izgubi tudi njena brez-pogojna resničnost. Iz nje se tako poraja splošni relativizem. V tem smislu je treba razumeti, kako sta platonizem in sofizem povezljiva v današnjem času *razmaha modernega naravoslovja* v obliki visoko razvite tehnike ter *splošnega nazorskega relativizma*.⁶ Zdi se, da je esencialistična usmerjenost analizirane populacije v določeni korelaciji s tema dvema temeljnima pojavoma današnjega časa.

3.2 Rezultati vprašalnika B

3.2.1 Rezultati vprašanja I

Vseh 103 dijakov je odgovorilo na zadano vprašanje. Med sedmimi možnostmi, kjer so morali izbrati samo eno, so se razvrstili na sledeči način.

- i) umetniško ustvarjanje = 19 glasov = 18,4 %
- ii) znanstveno delo = 5 glasov = 4,8 %
- iii) uživaštvo = 58 glasov = 56,3 %
- iv) molitev = 1 glas = 0,97 %
- v) dobrotelost = 16 glasov = 15,5 %
- vi) ukvarjanje s politiko = 2 glasova = 1,9 %
- vii) služenje denarja = 2 glasova = 1,9 %
- SKUPAJ = 103 glasovi

Komentar: Očitno je, da uživaštvo močno izstopa kot temeljni življenjski motiv. Zanimivo je, da je molitev (še na *škofjski gimnaziji*) v tako majhni meri življenjski motiv. Uživaštvo, kot dejavnost, ki je usmerjena na použivanje materialnih dobrin, je v jasni povezavi z zgoraj omenjenim splošnim relativizmom, in torej tudi z esencialistično usmerjenostjo odgovorov v vprašalniku A.

3.2.2 Rezultati vprašanja III

Vseh 103 dijakov je odgovorilo na zadano vprašanje. Zaradi preglednosti bomo izbrane predmete razdelili po klasični delitvi na duhoslovne (Geisteswissenschaften) in naravoslovne (Naturwissenschaften). Slednji so tisti, ki so svojo metodologijo prevzeli po modelu novoveškega naravoslovja, tj. po modelu matematizacije stvarnosti. Duhoslovni so pa tisti predmeti, ki stvarnosti ne matematizirajo, pač pa jo skušajo dojeti kot živo, skušajo jo posledično dojeti preko vživetja vanjo.⁷

Ker bi športno vzgojo težko uvrstili v eno od teh dveh kategorij, bomo glasove, ki se nanašajo nanjo (13 jih je), izpustili.

DUHOSLOVNI PREDMETI

- Vera in kultura = 3 glasovi
- Nemščina = 5 glasov
- Angleščina = 5 glasov
- Zgodovina umetnosti = 6 glasov
- Zgodovina = 14 glasov
- Likovna vzgoja = 1 glas
- Francoščina = 1 glas

- Filozofija = 1 glas
- SKUPAJ = 36 glasov

NARAVOSLOVNI PREDMETI

- Kemija = 2 glasova
- Fizika = 5 glasov
- Psihologija = 22 glasov
- Matematika = 9 glasov
- Sociologija = 4 glasovi
- Biologija = 9 glasov
- Geografija = 6 glasov
- SKUPAJ = 57 glasov

Komentar: Očitno je, da so dijaki bolj motivirani za naravoslovne predmete kot pa za duhoslovne.⁸ Pri vsem tem izstopa zlasti ena kričeca odsotnost: niti en dijak ni izbral za svoj najljubši predmet *slovenščine*, tj. predmeta, kjer se pouk najbolj vrti okrog književnosti, ki je dolikovano duhoslovno področje, ker bolj kot katero koli drugo zahteva vživetveno dožemanje.

3.2.3 Zaključki

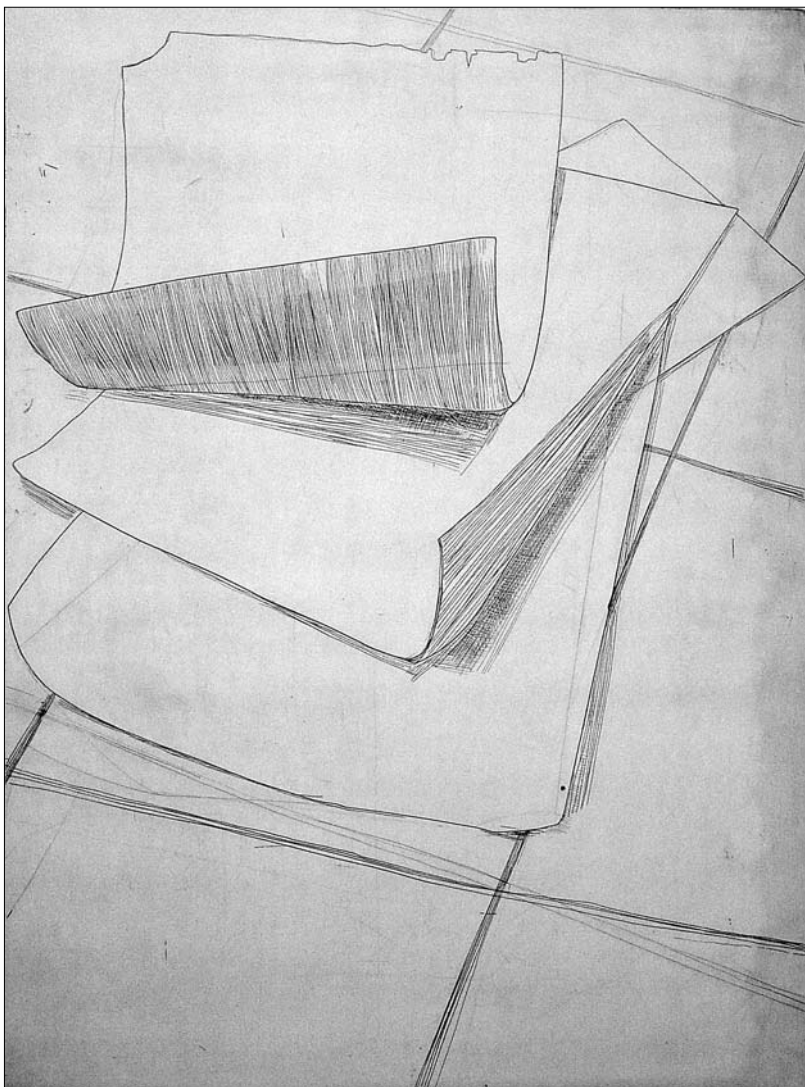
Rezultati vprašalnika B se ujemajo z izvajanjem v 3.1.4. Večinska motiviranost populacije za esencialistične teme (tj. za platonistične [matematizirajoče] in sofistčne [relativizirajoče]) je v korelaciji z večinsko usmerjenostjo v praktični materializem/relativizem (3.2.1) ter z večinsko usmerjenostjo v naravoslovne discipline (3.2.2).

II. DEL

Motivacijska osnova prikazanega stanja učne motiviranosti in njene korekture

4 Motivacijska osnova prikazanega stanja učne motiviranosti

Po vsem rečenem bi se bilo težko ogniti vtisu, da je motiviranost dijakov za esencialistične teme pri pouku filozofije v veliki meri povzročena od splošne motivacijske osnove prostora in časa, v katerem žive, tj. v

Andreja Muha: **Papir**, 2001, jedkanica, 70 x 81 cm.

prevzetosti nad naravoslovno-tehnološkim razvojem, ki je v tesni povezavi (kot prikazano v 3.1.4) z relativistično in praktično-materialistično težnjo sodobnega človeka. Taki rezultati zagotovo ne presenečajo v slovenskem šolskem sistemu, ki zlasti privilegira naravoslovne vsebine na račun duhoslovnih (zlasti književnosti, kateri je posvečeno bistveno manj časa kot denimo v italijanskem šolskem sistemu).

5 Korekture motivacijske osnove

Korekture motivacijske osnove, ki bi dijakom odprle oči tudi za eksistencialistične vsebine pri pouku filozofije, bi lahko razdelili v dve vrsti: v tiste, ki zadevajo preobrazbo celotnega slovenskega šolskega sistema (v smislu večjega poudarka na duhoslovnih vsebinah), in v tiste, ki zadevajo preobrazbo mojega lastnega poučevanja filozofije. Ker bi prva vrsta korektur zahtevala širšo obravnavo, ki pre-

sega meje pričujoče razprave, se bom tu osredotočil predvsem na drugo vrsto. Tu lahko, na osnovi povedanega, povlečemo

UKREP 1: *če je esencialistični, matematizirajoči, izrazito nazorni pristop tisti, ki najbolj prebuja dijakovo motivacijo, potem mu je treba skušati tudi bolj eksistencialistične vsebine prikazati poslužujoč se esencialističnega načina.* To bi omogočilo pozitiven transfer esencialističnih na eksistencialistične vsebine.

Pri tem je seveda treba biti nadvse pozoren, da se ne bi na tak način eksistencialne vsebine podredile matematizirajočemu pristopu, temveč je treba ustvariti pedagoški most med obema ontološkima pristopoma.

Vendar je diskusija rezultatov te razprave z dijaki populacije B postavila nakazan ukrep nekoliko pod vprašaj. Dijaki so namreč kot vzrok njihovega izrazitega nezanimanja za slovenščino (kot odlikovano duhoslovno vsebino) izpostavljali ravno *pomanjkanje* pristnega duhoslovnega podajanja le-te, tj. ravno *matematizirajoč* (tj. *strukturalističen* v primeru naših učbenikov slovenščine) način podajanja le-te, ki ne usmerja dijaka k čimbolj polnem vživetju v duha literarne umetnine (pri čemer je ključno razumevanje širšega kulturno-zgodovinskega konteksta umetnine), pač pa reducira njegovo dožemanje le-te na sektorialen, iz konteksta izkoreninjen način.

Iz navedenega bi bilo torej možno po podobnosti sklepati na situacijo poučevanja filozofije in se ob njem vprašati, ali morda nismo doslej eksistencialnih vsebin podajali na *preveč* matematiziran način. *Ali ne potrebuje dijak, ki živi sredi te esencialistične dobe več pristno eksistencialnega pristopa k eksistencialnim temam?* Tako bi se lahko torej glasil UKREP 2.

To razpravo zaključujem v odprtosti vprašanja glede tega, ali naj moj pouk filozofije krene bolj v smeri ukrepa 1 ali ukrepa 2: oba ukrepa kaže preizkusiti v pedagoški praksi ter z nadaljnjimi vprašalniki v teku prihod-

njih let ugotoviti morebitne spremembe v motiviranosti dijakov glede eksistencialističnih tem pri obravnavanem predmetu.

Post Scriptum:

Glede na dejstvo, da je (prim. 3.2.2) najvišjo preferenčnost kot posamezni predmet dobila psihologija in glede na dejstvo, da smo na državni ravni priča visokemu odstotku vpisov na *Fakulteto za družbene vede* s strani gimnazijskih maturantov, je možno sklepati, da je vzrok pričujoče krize duhoslovne zavesti predvsem v težnji po ponaravoslovljenju duhoslovnih predmetov, saj so prav taki matematizirani duhoslovni predmeti najbolj izbirani s strani mladine. Iz tega bi bilo moč sklepati, da ukrep 2 meri bolj v pravo smer kot pa ukrep 1. Zdi se namreč, da je problem v pomanjkanju pristnega duhoslovnega pristopa k duhoslovju v našem šolskem sistemu.

1. STh I-II, q. 3, a. 5, c.
2. Prim. kako je ta povezava klasično prikazana v Aristotel, *Metafizika* XII, 7, 1072 b 3-52.
3. Avguštinizem je tu ožji sklop zaradi manjšega števila ur, ki so mu posvečene.
4. E. Gilson, *L'essere e l'essenza*, Milan, 1988, 134.
5. Prim. G. W. F. Hegel, *Znanost logike*, Ljubljana, 1991, 64.
6. Sedanji papež govori o "diktaturi relativizma", prim. Joseph Ratzinger, *Iz mojega življenja*, Ljubljana, 2005, 167.
7. Prim. tudi Diltheyevo delitev znanosti na razlagalne in razumevajoče, lepo razloženo v Theodore Kisiel, *The Genesis of Heidegger's Being and Time*, University of California Press, 1995, 65-66.
8. Ugotovitev se ujema s prvimi rezultati veliko obširnejše statistične študije, ki je potekala po vseh slovenskih katoliških gimnazijah pod naslovom *Dobra šola* pod vodstvom dr. Vinka Potočnika. Raziskave so pokazale, da je zanimanje za naravoslovne in družboslovne predmete približno 60 %, za humanistične pa samo 17 %. Med družboslovne predmete je treba tu najbrž zlasti prištevati sociologijo in psihologijo, zlasti slednjo, ki je tudi v naši analizi dobila visok odstotek priljubljenosti.